

Musikoak

Testua: Sabin Salaberri

Itzulpena: Hori-Hori

R. M. Azkue Salamancako seminarioko abesbatza zuzentzen. 1887. Euskaltzaindia, Azkue Biblioteka. NAS-94951.

Musikariak Lekeitioko Andre Mariaren Jasokundearen basilikan XIX. mendearen bigarren erdialdean

Historiako gertakarien joan-etorrian, batzuetan, ohiko bila-kaera goitik behera astintzen duten loraldi miragarriak jasotzen dira. Musikaren munduan ere halakoak gertatzen dira: egunerokoa arruntean igarotzen da, harik eta, bat-batean, ohiko ibilbidea arteztu eta molde guztiz berriak jorratzen dituen bide-urratzaileen bat agertzen den arte, kasurako, Beethoven.

Lekeitioko Andre Mariaren Jasokundearen basilikako korua aldi aparteko eta gogoangarri horietako baten lekuko izan zen XIX. mendearen bigarren erdialdean. Tenpluaren ganga gotikoen azpian eta bertako organo bikainaren inguruan, musikari garrantzitsuen sorta ederra batu zen oso denbora laburrean.

Hasteko, esan dezagun Andre Mariaren Jasokundearen basilikako koruan badagoela Parisko Cavaille-Coll etxeak iberiar penintsulan egindako lehen organoa. Lekeitioko José Javier Uribarren bankariaren oparia izan zen. Uribarrenek dirutza handia zeukan Bordelen eta Parisen.

Une hartan, Juan José Etxeberria zen basilikako organo-jotzaile titularra; Etxeberriak 23 urte emanda zituen organoa jotzen eta 30 urte baino gehiago beste musika-tresna batzuk jotzen; beraz, nahikoa zaharra zen. Uribarrenek izen handiko organo-jotzailea nahi zuen organo berria jo-

tzeko, eta horregatik, organo-jotzaile hori Lefébure-Wély-ren dizipulu Juan Maria Blas de Altuna izatea proposatu zien Lekeitioko agintariei. Artean, Altuna Lekeitioko josulagunen San Jose elizako organo-jotzailea zen. Merklin Schütze & Cie organo txikia zegoen orduan elizan, eta gaur egun basilikan gordeta dago.

Cavaille-Coll organoa basilikan instalatzeko lanak 1864ko irailetik abendura gauzatu ziren. Ordurako, Lekeitioko Udalak Altuna izendatu zuen organo-jotzaile titular, baina Juan José Etxeberriak parrokiako organo-jotzaile izaten segitu zuen. Gainera, organo-jotzaile bien arteko elkar aditzea errazteko, oinarri batzuk finkatu eta bakoitzaren eginkizunak zehaztu ziren.

1863ko irailaren 12an, Etxeberriak ezetza eman zion organo-jotzailearen plazari eta plaza lehiaketara atera zuten. Altunak eskuratu zuen, baina urte gutxi batzuk geroago hil zen, hain zuzen ere, 1868ko ekainaren 12an, 40 urte zituela. Resurrección María de Azkuek Blas de Altuna maisuaren hiletaz idatzi zuen. Azkueren hitzetan, musikarien bandak jotako hileta-martxaren egilea hildakoa bera zen.

José Javier Uribarrenek jaioterrian eman ohi zituen udaldiak, eta 1857. urtean, Lekeitiara bizitzera etorri zen, basilikatik hurbil eraiki zuen jau-

regi batera. Uribarren Parisen hil zen, 1861eko apirilaren 4an. Lekeitioko Udalak harrera egin zien ongilearen gorpuzkiei hiribilduko sarreran. Bi urte geroago, Lekeitioko herritarren esker ona adierazteko, haren izena jarri zioten 1831. urtean udako egoitza hartu zueneko plazako kaleari.

Juan María Blas de Altuna y Maskarua Durango, 1828 - Lekeitio, 1868.

Lehen musika-ikasketak Durangon egin zituen, Higinio Herrera organo-jotzailearen eskutik. Umearen gaitasunaz ohartuta, musika-irakasleak gurasoei iradoki zien Arrasatera eramanez, San Frantzisko elizako organo-jotzailea zen Aita Larramendirekin ikastera.

Arrasaten, Altuna gogoz aritu zen organoarekin eta, gainera, konposatzen hasi zen. Durangora itzuli zen, organoa jo zuen jaioterriko parrokiari eta abesbatza sortu zuen bertan.

1849an, Madrilera joan zen Hilarión Eslava irakaslearekin ikastera. Azkenak Parisen ikasteko iradoki zion eta han gehiago ikasi zuen Prudent Herrensneider irakasle eta Lefébure-Wély organo-jotzaile entzutetsuaren eskutik.

Frantziako hiriburuan, musika-inguru bikainetan ibili zen eta ospe handiko piano-jotzaile eta konposatzaile bilakatu zen. Giro berezi horietan, Javier Uribarren ezagutu zuen. Uribarren euskal jatorriko bankari aberatsa zen eta, arestian esan dugun moduan, Cavaille-Coll organo eder baten finantzaketa izapidetzen ari zen Lekeitioko parrokiara eramateko. Euskal Herrira eta Espainiara heldu zen etxe horretako lehen organoa.

Uribarrenek Altunari eskaini zion itsasaldeko hiribildu horretako organo-jotzailearen plaza. Altunak pozarren onartu zuen eskaintza; leku lasai batean bizitzeko grinaz zegoen, konposatze-lanei zalaparta handi barik ekiteko.

Lekeitioan, abesbatza sortu zuen eta erlijiozko musika ugari konposatu zuen: *Letrillas a la Virgen*, *Letaniak*, *Motetekak*... Gainera, musika irakasteko sistema sortu zuen.

Sarritan joaten zen Madrilera. Halako bidaia batean, akonpainamendua egin zion Iparragirri San Luis kafetegian *Gernikako Arbola* lehenengoz jotzen. Gogo handiz eztabaidatzen da Altunak partitura kopia eta koblakariari akonpainamendua egin zion ala, bestela, Iparragirrek testua egin eta Altunak musika konposatu ote zuen.

Cavaille Colle organoa Lekeitioko Sta Maria elizan.

Habiéndose dedicado con especialidad en París el estudio del órgano, D. Javier Uribarren, le indicó pasara a Lekeitio, provincia de Vizcaya, á fin de encargarse de un bonito y elegante orquestrium, que poseia en dicha villa este banquero español, invitacion galante que aceptó nuestro artista, deseando ya retirarse á la vida privada.

La remuneracion por tocar dicho instrumento, mientras se celebraba una misa rezada, se fijó por el mismo Sr. Uribarren.

Sin embargo, á pesar de retirarse Altuna á Lekeitio á descansar de sus tareas artisticas, no le permitió su actividad y el deseo de hacer bien á sus semejantes tiempo ni vagar; de modo, que formó al poco tiempo un coro bastante numeroso, el que bajo su direccion, y apenas iniciado en los secretos del arte, ejecutaba con perfeccion piezas de música de diversos caracteres y escuelas, y con frecuencia muy complicadas.

Sin miedo de ser desmentidos, podemos afirmar, que la música vocal de conjunto no ha sido interpretada con tanta precision y esmero, como por el coro de jóvenes ensayados y dirigidos por Altuna.

El efecto que producía era asombroso y admirable, no solo para aficionados que apenas sabian los primeros rudimentos del arte, sino hasta para consumados artistas, mérito que nadie estrañará al pensar, que lo que mas caracterizaba á Altuna en su enseñanza, era un gran espíritu de observacion, una perseverancia y una manera de hacerse comprender rara hasta por las inteligencias mas limitadas. A mayor abundamiento, siempre procuraba tener á los niños en ejercicios continuos, estimulándoles, y hasta exagerando, si así pue le decirse, la expresion para hacerse mas comprensible.

En la parroquia principal de Lekeitio tocaba el grande órgano en las fiestas de precepto, y hacia oír piezas de música religiosa perfectamente concebidas, que llevan el sello de la inspiracion mas profunda, de una belleza real, y de la magnificencia mas propia para elevar el espíritu de todo un pueblo al recogimiento y á la piedad.

¡Qué dulces emociones hacia experimentar el maestro Altuna en ciertas solemnidades, cuando trataba de mil maneras diversas, y hacia oír bajo las vastas arcadas del templo católico los cantos y las melodias sencillas de la iglesia!

Y no podia suceder otra cosa, con un docto músico, improvisador habil, que conocia profundamente todos los recursos de las combinaciones armónicas, los contrapuntos dobles, triples, cuádruples del estilo fugado, y el uso de los diferentes registros de su instrumento favorito, y que poseia, además, un gusto esquisito y una correccion de escuela notable, siendo una verdadera especialidad en el órgano moderno, y un artista sin rival en el armonium ú órgano expresivo.

Pero tanta perfeccion y ciencia tanta no pudo resistir á los terribles embates de una afeccion pulmonar, enfermedad terrible que no perdonó jamás, y el 17 de junio fué arrebatado de los brazos de sus amigos á los 40 años de edad, en toda la plenitud de la vida, en la villa de Lekeitio.

Muchas son las obras que ha dejado el maestro Altuna, todas bellisimas, entre las cuales se hallan diversas composiciones de salón; otras de música religiosa á órgano y orquesta, y principalmente, una gran coleccion selecta de cantos populares del pais vasco, y las que pensamos coleccionar en breve, pues por falta de vista, hacia las escribir á sus amigos y discipulos, y en la actualidad se hallan esparcidas por las provincias.

Entre sus mas notables discipulos se cuentan el concertista de piano D. Pedro Bengoechea, el Sr. Orvieta y el malogrado José Antonio Luchasgari: hijo de Lekeitio, verdadero reflejo del talento d

Vicente Goikoetxea Errasti
Aramaio, 1854 – Valladolid, 1916

Aramaion hasi zen musika ikasten, Benigno Aristegi organo-jotzailearen eskutik. Gero, Gasteizera joan zen Batxilergoa ikastera, eta musika ikasten jarraitu zuen hiriburuan José Mª Abad irakaslearekin, hau da, San Migel eta San Bizente elizetako organo-jotzailearekin. Mateo Moraza legelari itzaltsuak estimu handia izan zion Goikoetxea gazteari, eta ikaslearen musika-trebetasuna ikusita, bere pianoan ikasten utzi zion, eta azkenean, oparitu ere egin zion.

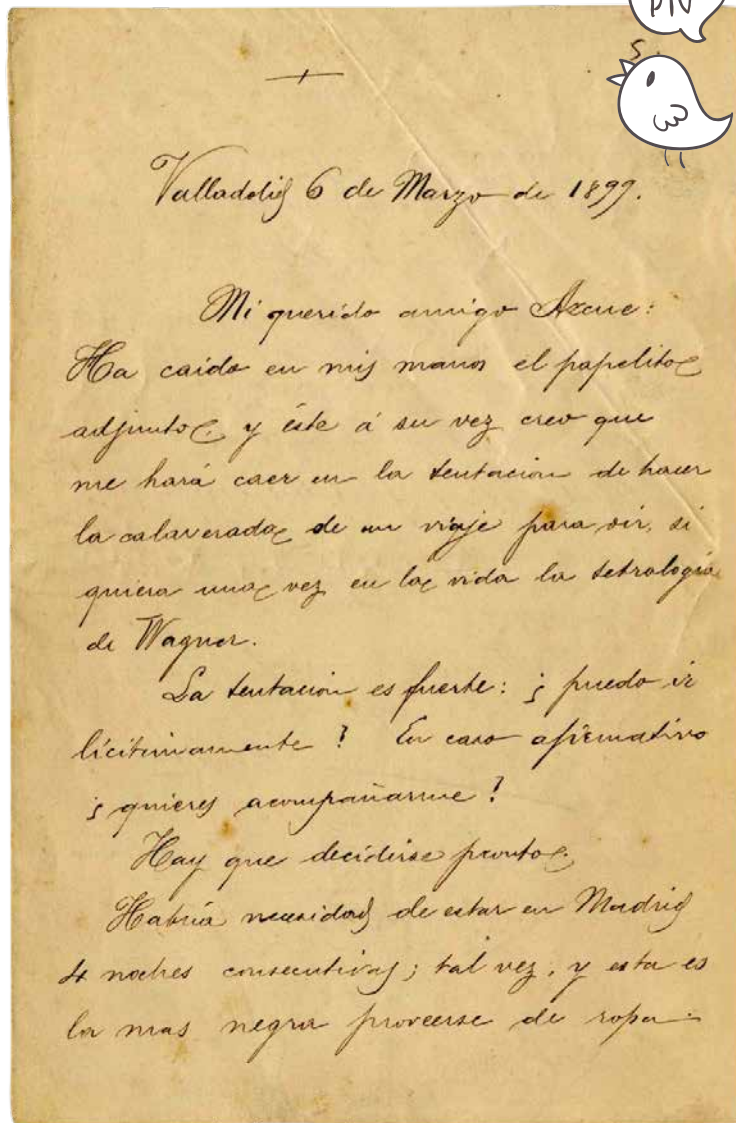
Goikoetxeak Legeak ikasi zituen Oñatin, eta gero Lekeitiora joan zen Manuel Valdés –Julio eta Alejandroren aita– koinatuari laguntzera, Ibáñez de Aldekoa senar-emazteen Olalde lantegiko administratzaile lanak kudeatzen. Handik gutxira, Joaquín Velasco Barinagarrementeria organo-jotzailearekin, hots, Blas de Altunaren ondorengoarekin, harremanetan jarri zen eta laguntzeko eskaintza egin zion. Hala, koruan kantatu zuen eta, batzuetan, zuzendu ere egin zuen. Gainera, lehen saiakera egin zuen konposizioaren alorrean.

Andre Mariaren Jasokundearen basilikako koruan, Goikoetxeak Resurrección Mª de Azkue ezagutu zuen. Bien arteko adina gorabehera, lagun minak izan ziren biak ala biak bizirik egon ziren artean. Azkue-ren esanetan, bera abadegaia zela, paseoan irteten zen egunero-egunero Goikoetxearekin udako oporraldiko arratsaldeetan eta hizketaldi mamitsuak izaten zituzten.

1888an, 36 urte zituela, Valladolideko apaiztegia sartu zen eta, bi urte geroago Metropoliko Katedralaren kapera-maisuaren lanpostua lortzeko lehiaketa irabazi zuen. Hurrengo urtean, lehen meza eman zuen Lekeition, eta meza horretan –ezin bestela izan–, beraren lagun handiak, Resurrección Mariak, predikatu zuen. Hala ere, beste bi urte eman zituen abade-ikasketak amaitzeko.

Valladolideko katedralean zeukan katedratik, Goikoetxeak ahaleginak eta bi egin zituen kantu sakratuak berrezartzeko. Aita Nemesio Otañok honela deskribatu zuen Goikoetxea: “Mundu guztia jakitun da Valladolideko katedralaren musika-kapera zuzentzen duen maisuak, atrilaren atzean ostentzeko ahalegin bizia egiten duen arren, ezin izan duela saihestu Espainia osoak bere balio eta gaitasuna aintzat har ditzan... meritu oneko maisu horrek argitaratu dituen musika-lanak... nik neuk egiaztatu dut, lan horiei buruz jardutean, herrialde guztietako nazioarteko aldizkariak mirespen handiz hartu dituztela, eta harridurazko erabatekotasunez, musika sakratuaren Espainiako eskola gazte eta aintzagarriaren nagusi izendatu dute. Gazteok gure nagusi eta gure maisutzat daukagu. Bera dugu nagusi espirituala artearen arloan: hauteskunde batek ere ez du horrela izendatu; egunkari batek ere ez du horrela aldarrikatu. Guk geuk, geure baitan, buru jarri eta maisutzat hartu dugu haren lanak ikasi ditugunean. Eta zorionekoak izan garenok, hots, bere ezpain zuhurretatik irakaspen bikainak entzun ditugunok –eta zuhur diot, ez karitate faltagatik, ezpada, neurritz gaindikoa apaltasunagatik–, ondo dakigu bera ez besterik izan daitekeela Espainiako eskola gaztearen nagusi eztabaiaezina”.

“Haren nortasuna bezalakorik ez dut aurkitu Alemaniako edo Italiako zeziliar eskoletan, ez Parisko ‘Schola’ delako ikaspenetan, ezta erlijiozko musikaren biziberritze modernoari gutxi-asko lotutako gainerako eskoletan ere. Gure maisuaren berezko moldea, artearen

Vicente Goikoetxearen gutuna. 1899- 3-6. Euskaltzaindia, Azkue Biblioteka.

nahiz bizimoduaren ikuspegitik, hauxe da: zuhurtasuna, kristauen neurritasuna; barrenez barrenean handia, maitasunez eta bere arteko bizitzaz beterikoa, ‘iruditzeaz’ baino, ‘izateaz’ arduratua. Bar-ka diezadala gure maisuak, une batez esan txarreko dizipulua izanik, beraren gainean hitz egitegatik, nahiz eta egindakoaren ordainean errieta zakarra hartu”.

Goikoetxeak lan ugari idatzi zituen eta bere lan-moldeak kontra-puntu klasikoaren zorrotasuna eta sen harmoniko guztiz euskalduna ezin hobeto uztartzen ditu. Goikoetxearen lanetatik, ondokoak aipatuko ditugu: *Nona de Ascensión*, *Misa en honor de la Inmaculada Concepción*, *Miserere mei Deus*, *Christus factus est*, *Te Deum laudamus*; eta motete asko, besteak beste, hainbat *Tantum ergo*, *Ave María* eder bat eta lbabeko Andre Mariari (Aramaio) eskainitako *Salve Regina* bat.

Resurrección Mª de Azkue (Lekeitio, 1864 - Bilbao, 1951)

Azkueren etxeko giroa musikaz blai egon zen: aitak txirula jo eta kantatzen zuen, baita Alfonsito anaia zaharrak ere. Azkue anaiek solfeoa eta pianoa ikasi zuten Juan María Blas de Altunarekin.

Batxilergoa ikasi zuen Bilbon, eta ikasketa horiek amaitutakoan, 1881eko irailean, Gasteizko apaiztegiara joan zen, eta han ere musika ikasi zuen. 1885etik 1888ra, Salamancako apaiztegiaren ikasten jarraitu zuen eta, bertan, elizako ikasketak egiteaz gain, musika-gaietan ere aritu zen: bigarren organo-jotzailea eta koruaren zuzendaria izan zen; lan batzuk ere konposatu zituen.

1897. urtean, sei zarzuela idatzi zituen: *Colonia Inglesa*, *Pasa de Chimbos*, *Vizcaytik Bizkaira*, *Eguzkia nora*, *Aitaren bildur* eta *Sasi-eskola*. Azkuek berak esandakoa aintzat hartuta, “zarzuela horiek harmonia ikasi barik eta haien lagunen bizkar konposatu ziren, musika-konposizioan trebatzen behartu baitzuten”.

Geroago, sakonago ikasi zuen José Sainz Basaberekin, hau da, Bilboko Kontserbatorioaren zuzendariarekin. Mendearen hasieran, musika-eskolak jaso zituen Parisko *Schola Cantorum* delakoan, eta orduan eza-gutu zituen José María Usandizaga eta Jesús Guridi. Gainera, azkenaren ardura hartu zuen Parisen egon bitartean, Guridiren gurasoen eskariz.

Hiztegia argitaratu ostean, Bruselara joan zen eta Errege Kontserbatorioan matriculatu zen 1906-1907 ikasturtean. Baina Kolonia zuen helmuga, eta hiri horretara heldu zen 1907an, harmonia eta kontrapuntua ikastera. Aurreko musika-ikasketen inguruko egiaztagiririk ez zeukenez, Kontserbatorioan sartu ahal izateko, haren konposizio-lanen bat erakusteko eskatu zioten. La cuna vacía eta *Colección de melodías populares armonizadas* izeneko lanak aurkeztu zituen. Steinbach zuzendaria, konposizio- eta zuzendaritza-irakaslea, harri eta zur geratu zen eta, hizkuntzaz ohitu eta letra haiek itzuli bezain pronto, jendaurreko kontzertu batean aurkeztuko zituztela agindu zion Azkueri. Azkuek pozaren pozez hartu zuen agindua, Kontserbatorio hartan eskaintzen ziren kontzertuetan izen handiak baino ez baitziren agertzen: Beethoven, Mozart, Saint-Saëns...

Kolonian, irakaslearen eskariz, ondoko lanak konposatu zituen: *Sonata para piano*, *Ave María* bat bakarkako ahotsentzat, Palestrinaren eran, eta *Benedictinus* bat 6 ahotsentzat. Era berean, *O Jesu, Dir in trene* bat konposatu zuen, *Daniel* izeneko oratorio bat bakarlarari, koro eta orkestrarentzat (lan horrek lehen sari jaso zuen Koloniako Lore Jokoak zirela eta antolatutako lehiaketan) eta *Ritter* izeneko balada bat, tenor eta pianoarentzat. 1909an, berriz, *Lamindano* sinfonia konposatu zuen. Azkuek berak, geroago, poema sinfonikotzat hartu zuen, European sasoi hartan egiten ziren musika-piezekin bat etorrita.

Musika-arloan, Azkue ezaguna dugu, batik bat, *Herri kantutegia* edo *Cancionero Popular Vasco* lanagatik. Lan horri esker, Gipuzkoako, Bizkaiko, Arabako eta Nafarroako foru aldundiek euskal kantak biltzeko helburuz deitutako lehiaketaren lehen saria irabazi zuen Azkuek 1915. urtean.

Azkue euskal antzerki lirikoaren berreskurapen eta sustapena aldeztu zituen beti. Hala, antzerki lirikoan erabiltzeko *Ortzuri* eta *Urlo* operak idatzi zituen. Bi lan horietan, European ikasitako musika-moldeak eta teknikak eguneratu zituen, eta folkloreako gaien indarberritzearekin

Vizcay'tik Bizkai'ra zarzuelaren zuzendaria eta antzezleak, 1898. Euskaltzaindia, Azkue Biblioteka. NAS-96447. Eserita, bigarrena, Sabino Arana Goiri; alboan Resurreccion María Azkue.

uztatu zituen bere musika-konposizioen oinarrietan. *Ortzuri* operari gagozkiola, lehen atala baino ez zen estreinatu Bilbon, Itsasora izenburua zuela. Entzuleek txaloka hartu zuten emanaldia, baina iritzi kontrajarriak azaldu ziren: batzuei ez zitzaion batere gustatu opera-molde hori, astunegia zelakoan kantu-errezitatuaren terrenteriatatik; Beste batzuek, ordea, kemen handiz goratu zuten, Wagnerren eskolaren zorioneko emaitza zela aldarrikatuta. Bigarren operak, *Urlo*, kritika gogorrrak jaso zituen estreinaldian, germanikoezia zela iritzita.

Kide aritu ohi zen orfeoi-lehiaketan epaimahaietan, eta txapelketa nahiz sariketa askotan parte hartzen zuen, eta horietan guztietan laguntzen zuen folklorista legez. Bestetik, hainbat biografia idatzi zituen Labor argitaletxearentzat, 1941eko *Diccionario de Música* lanean argitaratzeko. Musika tradizionalari buruzko lanak ere aipagarriak dira: *La Música Popular Baskongada*, *La Música Popular Vasca*, *La Tradición en nuestra música popular religiosa* eta *La Música Baska*, “Los Baskos en la Nación Argentina” izeneko lanean txertatuta.

Charles Bordesek, Parisko *Schola Cantorum* delakoaren sortzaileetako batek, 1897ko ekainaren 7an idatzitako gutun bat gordeta dago Bilboko Azkue liburutegian. Gutun horretan, Bordesek estimu handia agertu zion Resurrección Mª de Azkueri: “Plazer handia hartu dut zure konposizioak irakurrita eta zorionak eman nahi dizkizut lan horientatik. Ez dizut esango guztiz perfektuak iruditu zaizkidalara; baina ez duzu nire zintzotasuna txarrean hartuko, ezta? Izan ere, lan horiek musika-sen ezti-eztia erakusten dute eta etorkizun oparoa iragartzen dute. Itxura guztien arabera, gogor lan egin beharko duzu, baina gogorregia litzateke lan hori ez egitea”.

El Nervion
A LEQUEITIO

En el vapor remolcador «Algorta», que ha salido esta mañana de nuestro puerto con destino al de Lequeitio, han ido la mayor parte de los jóvenes que compondrán la orquesta, así como los actores que han de tomar parte en la función de esta noche y la de mañana, que se verificará en el teatro de Lequeitio.

En ambos días, se representará la zarzuela vascongada titulada «Bizcaytik Bizkaira», escrita en idioma euskara, cuyo autor es el presbítero don Resurrección Maria de Azcue, la cual se estrenó en el patronato de los obreros de la calle de Iturrubido, en el mes último de Diciembre.

Su autor, según hemos oído, ha introducido en la obra ciertas reformas necesarias, completándola de esta manera las deficiencias que encontró el día del estreno.

Los mismos elementos que en esta villa tomaron parte en la función, se han prestado gustosos y en obsequio al autor de la obra, á ir á Lequeitio, así que auguramos desde luego que la interpretación de la misma alcanzará los mismos linsojeros resultados que los aquí obtenidos.

El bonito teatro de Lequeitio, situado en el interior de una fonda, es capaz para unas doscientas ó trescientas personas y según nuestra noticias, tal es el entusiasmo que reina en aquella villa, que apenas quedan billetes disponibles para atender á los compromisos de las personas que desean acudir á presenciar esta función.

A instancias reiteradas de sus amigos, el maestro señor Valle se ha encargado de la dirección de la orquesta; para lo cual saldrá de esta villa en el tren de la tarde.

Varios entusiastas vascongados de esta villa se han trasladado á Lequeitio, con objeto de asistir á estas representaciones.

Zabalekua hotela XX. mende hasieran.

"Bizcaytik Bizkaira" zarzuela, Resurrección Mª Azcue. 1894an egin, 1895ean estreinatuz zen.

CARTA DE LEQUEITIO.

24 de mayo, 1887.

Sr. Director de EL NOTICIERO BILBAINO.

May señor mio: Ya en el artículo VI "Los balnearios de Vizcaya," inserto en el número 3.851 de su ilustrado diario, indicaba V. las condiciones que esta villa reúne en el concepto puramente balneario. Próxima la temporada veraniega, he creído deber comunicarle, para conocimiento de los numerosos bañistas que forman el contingente de este puerto, las mejoras introducidas durante la última invernada y que completan los atractivos que la naturaleza y las condiciones especiales de la localidad ofrecen al que busca el descanso á las fatigas ó la reposición de la salud quebrantada por los continuos trabajos ó las inclemencias del duro invierno.

Terminadas las obras de reparación del que fué palacio de Rentería, hoy propiedad del infatigable industrial D. Cesáreo de Garavilla, á la salida de la carretera de Marquina, y al extremo de la Avenida de Pascual, ofrecerán en breve un centro de ilustración en su lindo coliseo, situado en la parte baja y central del edificio; un lugar de recreo en su espacioso salon-café; un punto de reunion y de solaz en su centro-artístico, sociedad recreativa con instructiva y amena biblioteca, elegantes mesas de billar y de tresillo y con cuanto puede apetecer el más exigente "leader," y por último, cómodo y económico hospedaje, así que un completo servicio de carruajes para expediciones á los pueblos y balnearios inmediatos de Ondárroa, Saturráran, Urberuaga, Marquina, Elanchove y Guernica.

Estas obras, con las ejecutadas por el señor Nachiondo en su casa, sita en la confluencia de la calle de la Tendería con la Avenida de Pascual, y en cuyo piso bajo se abrirá de nuevo el 29 del corriente el acreditado Café de Anduza, centro de reunion de los jóvenes artistas, han mejora-

"El Noticiero Bilbaino" 1887-5-24.

Buenaventura Zapirain Uribe Lekeitio, 1873 - San Sebastián, 1937

Abade eta organo-jotzaile zen José Luis anaiarekin ikasi zuen musika, baita Lekeitioko parrokiako organo-jotzaile Joaquín Velascorekin, hau da, Blas de Altunaren ondorengoarekin.

Hamalau urte zituela, Buenaventura Cóbrecos herrira (Kantabria) joan zen anaiarekin, San Bernardo ikastetxeko kapilau izendatu zutelako. Ikastetxe horretan hasi zen organoa jotzen ikasten. Geroago, Donostiara joan zen, eta bertan, organoa jo zuen Bihotz Sakratuaren parrokiaren eta Artzain Onaren parrokiaren (azken horretan, organoa eraiki zuten aurreko parrokia eraitsi ondoren).

1891n, Zapirain Burgosko San Jerónimo apaiztegiko organo-jotzailea zen. Hurrengo urtean, Donostiara itzuli zen organo-jotzaile eta musika-irakasle aritzeko Maristen ikastetxean. 1905ean, aldiz, San Bernardo ikastetxeko irakasle aukeratu zuten eta lanpostu horretan jardun zuen 1928. urtera arte.

Donostian, musikagile hasi zen eta sari batzuk eskuratu zituen hainbat lehiaketatan, erlijiozko lanei zein lan profanoei esker, koru, orkestra edo bandarentzat konposatuak. Toribio Alzagaren liburu batean oinarritutako *Txanton Piperrri* opera izan zen haren lanik arrakastatsuenak. Lan hori 1899an estreinatu zen Donostian eta geroago Bilbon.

Arrakasta horri esker, Donostiako Udalaren eta Gipuzkoako Aldundiaren bekak eskuratu zituen kontrapuntua eta fuga ikasteko Parisen, *Schola Cantorum* delakoaren beste sortzaileetako batekin, Alexander Guilmant-ekin, hain zuzen ere. Horrez gain, instrumentazioan trebatu zen Madrilen, Valentín Arin gipuzkoarraren eskutik.

Bigarren opera, *Anboto* izenekoa, konposatu zuen, berriro ere Toribio Alzagaren libreto batean oinarrituta, eta Bilbon estreinatu zen, 1909ko maiatzean. Zapirainen *Plegaria* lana biziki laudatu zen, ezin hobeto konposatu zela iritzi baitzioten.

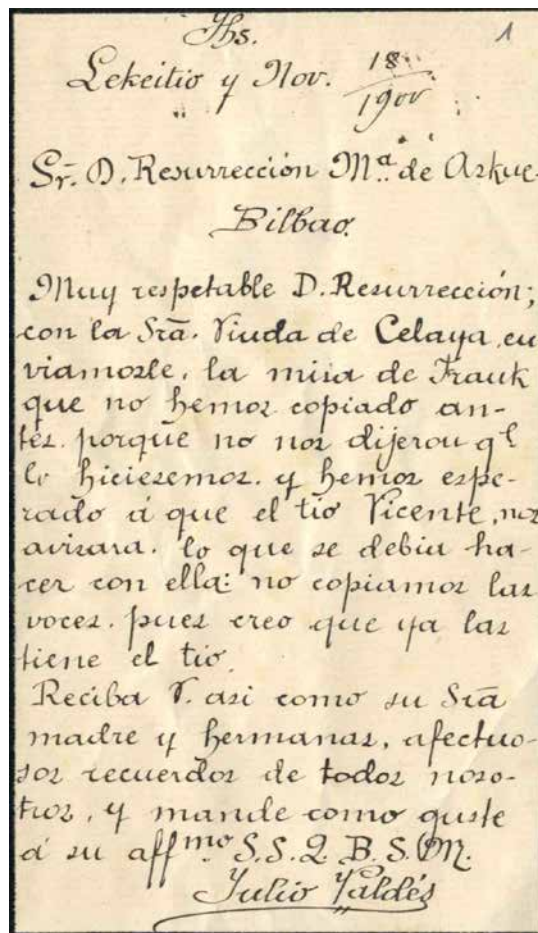
Chanton Piperrri opera. Toribio Alzagaren letra eta Buenaventura Zapirainen musika. Donostian estreinatu zen 1899-1-6.

Julio Valdés Goikoetxea Vitoria, 1877 -1958

Sei urte zituela, Juliores familia Lekeitiora joan zen. Bertan, Clermont Ferrand herrian jaio zen Manuel Valdés Reyk, Juliores aitak, Ibáñez de Aldekoa senar-emazteen Olalde lantegiko liburuak kudeatu zituen. Juliores ama, Angela Goikoetxea Errasti, Vicente Goikoetxearen arreba zen.

Julio osaba Vicenteren eskutik jaso zituen lehen musika-ikaspenak, bai eta elizako ikasketak egiteko joera ere. Lekeitioko organo-jotzaile Joaquín Velascorekin sendotu zituen musika-ikasketak eta, geroago, organoa ikasi zuen Bilbon, José Sainz Basaberekin.

Elizako ikasketak hasi zituen Valladoliden; ordurako, Vicente Goikoetxea osaba hango kapera-maisua zen. Valladoliden jarraitu zuen eta

Julio Valdesen gutuna Resurrección Mª Azkueri zuzendua. 1900-11-18. Euskaltzaindia. Azkue Biblioteka.

Gasteizko apaiztegia amaitu zituen ikasteak. Lehen meza Lekeition eman zuen, 1902an. Urte horretan bertan, Elorrioko organo-jotzaile aukeratu zuten eta, 1908an, Donostiako Bisitazioaren monasterioko kapilau izendatu zuten.

1909an, Ratisbona (Regensburg) herrira joan zen, Goikoetxeak bidalita, Bavierako hiri horretako Musika Sakratuaren eskolan ikas zezan M. Haller, F. Haberl, J. Renner eta K. Weinmann irakasleekin. Musika-irakasleek estimu handia izan zioten; izan ere, Julio berak hauxe kontatu

zion familiako bati bereizgarri zuen xalotasun osoz: "Haller-ek esan dit ni naizela inoiz izan duen ikasle onenetakoa, agian onena... Uste dut gehi-ago ezin dudala esan".

Ratisbonako eskolan ikasi zuenez gero, Julio Valdésen konposizio-moldea bat dator, hein handi batean, Alemaniako moldearekin, batik bat, kontrapuntua lantzeko erari eta lanen eraketa harmonikoan berezkoak dituen soinudun pasarteei dagokienez. Ezaugarri horiek, batez ere, erraz igartzen dira lan koraletan. Organoarentzat idatzitako lanetan, ordea, garapen harmonikoa askoz handiagoa da, halakoetan, probokazio harmonikoekin jolasean ibil zitekeelako modulazio, kromatismo, soinu-planoen aldaketa eta abarren bitartez.

Alemaniako ikasketak amaitu zituenean, 1918. urtean, Jesús Guridiren ordezkari hasi zen organoa jotzen Bilboko Joan santuen parrokiari.

1940an, harmonia-irakasle izendatu zuten Gasteizko apaiztegian. Han, lan bikaina egin zuen XX. mendeko euskal erlijio-musikari lotutako organo-jotzaile eta konposatzaile esanguratsuak prestatzen.

Julio Valdésen lan ugari konposatu zituen: pieza batzuk organoarentzat; mezak koruarentzat, jendeak ere parte hartuta; eukaristiako moteteak, Ama Birjinarenak eta Aste Santukoak; hainbat ereserki eta eukaristiako liturgian erabiltzeko lan batzuk edo meza errukitsuak.

Zalantza barik, Julio Valdés Goikoetxeak lekua merezi du gure herriko musikaren historian. Baliteke musikari honen gaineko ezagutza urria izatea bere izaera barrenkoi eta mistikoagatik. Nolanahi ere, musikari horren nortasunaren erakusgarri bikaina dugu Gasteizko apaiztegiko ikasleek Valdesi buruz duten iritzia. Ikasle horietako batek, José Enrique Ayarrak, Sevillako katedraleko organo-jotzaileak, honela deskribatu zuen: "musikari bikaina izan zen, serioa eta guztiz arduratsua bere artearekin". Ayarrak nabarmendu zuenez, "bazeukan aparteko trebetasuna, ustez muturreko zailtasuna zuten pasarteak modu erraz eta lañoan moldatzeko".

Alejandro Valdés Goikoetxea

Lekeitio, 1883 – Donostia, 1956

Julio Valdésen anaia etxean bertan murgildu zen musika-giroan eta Joaquín Velasco organo-jotzailearekin ikasi zuen. Tenor kantatu zuen orfeo batzuetan eta 1904an jaioterriko organo-jotzailearen lanpostua lortzeko lehiaketa irabazi zuen.

Alejandro Valdésen idatzitako lehen lana hau izan zen: *Himno de la Juventud lekeitiana* (1911). Geroago, *Adoramus te Christe* (1920), *Ereserkia de Abaroa Uribarren* (1934), *Jauntxuba*, eta beste batzuk konposatu zituen.

Jesús Guridi, Aita Donostia, Víctor Zubizarreta eta beste batzuekin batera, *Oldargi* euskal arte-taldean aritu zen. Arte-talde hori 1929an sortu zen, Bilboko Euskal Gazteriaren *Pizkundia* elkarte abertzalearen antzerki-atala lantzeko. Elkarte jendaurrean aurkeztu zen Bilboko Campos Eliseos antzokian 1930eko martxoaren 8an, eta ekitaldi horretan, besteak beste, *Kaxarranka* antzeztu zen. Manu Sotak idatzi zuen lan horren gidioa eta Alejandro Valdésen musika konposatu.

Zinegotzi abertzalea izan zen Lekeitio, 1931. urtean.

1937an, erbestera joan behar izan zuen. Parisen, *Eresoinka* abesbatzan ibili zen eta hainbat lan sortu zituen taldearentzat, hala nola, *Nere ama txit laztana*, *Nere maitia* eta *Txalopin txalo*. Britainiako ereserki ere harmonizatu zuen, euskal taldeak 1938an Ingalaterrara egindako bisitaldian kantatzeko.

1939an, mundu gerra piztu zela, Venezuelara joan zen eta 16 urte eman zituen itsasoz bestaldean. Herrialde horretan, ehun lan baino gehiago konposatu zituen organoarentzat.

Venezuelatik itzullita, 1955. urtean, Donostiara joan zen bizitzera.

Errenteriako Eresbil agiritegian, Alejandro Valdésen hainbat lan aurki ditzakegu, hala nola, *Asistar Prantzisko deunari*, *Ave Maria*, *Epifanía*...

Joaquín Mª Velascori omenaldia 1913-10-15. Euren artean: R.M. Azkue, J.B. Eguskitza eta Alejandro Valdes. (Ramón de Pineda Algortak utzitako argazkia).

Lequeitio

Hay acontecimientos en la vida de los pueblos que merecieran tener por panegiristas á plumas bien cortadas que supieran extraer todo el sentimiento de lo bello y sobresaliente para describir con majestuosa sencillez y galana frase lo que es grandioso en ellos y para el detalle en los detalles.

Tal es el acontecimiento celebrado el día 6 del corriente en la magnífica Basílica parroquial de esta linda villa con ocasión de celebrar, por vez primera, el infortunio y santo Sacrificio el virtuoso sacerdote don **Julio Valdés y Goicoechea**.

No pretendo poseer las cualidades apetecidas, pero impulsado por el buen deseo y sincero y cordial cariño, me veo en la precisión de comunicarle lo que creo será para mayor gloria de Dios y edificación del pueblo creyente.

Galantemente invitados acudimos á la hora prefijada al templo, que se hallaba engalanado con su mejor ornamentación, destacando en el amplio presbiterio dos sillones de distinción, que fueron tan dignamente ocupados por la virtuosa y venerable anciana doña Josefa Rey, abuela del celebrante, y por el caritativo caballero don Fausto L. de Aldecoa, haciendo como guardia de honor el ilustre Ayuntamiento, que presidía el segundo alcalde don Manuel Valdés, padre del misacantano.

A las diez en punto salió al altar el misacantano, acompañado del inspirado compositor, maestro de Capilla de la catedral de Valladolid, don **Vicente de Goicoechea**, (tío del nuevo presbítero) que hacia de sacerdote asistente, y de dos íntimos amigos que ejercían de diácono y subdiácono respectivamente.

La capilla, reforzada con nutridas y valiosas voces, empezó á modular la hermosa misa de Gounod, bajo la inteligente batuta del director del Orfeón lequeitiano, el simpático joven **Alejandro, hermano del celebrante**. Ocupaba el órgano el anciano organista de esta basílica, don **Joaquín María de Velasco**, maestro de todos los músicos de esta y que tan á maravilla domina el instrumento de los instrumentos.

Nada tengo que decir de la interpretación de la partitura, por no ser muy inteligente en el divino arte; pero sí repetiré, oyendo el parecer de los entendidos, que llenaron su cometido cual esperábamos de tan aventajados músicos.

El *Credo*, obra del consumado maestro y modesto sacerdote don Vicente de Goicoechea, es de un sabor clásico y plenamente religioso.

El *Benedictus* de Zubiaurre cantó el electo beneficiado de la Metropolitana de Zaragoza don Fructuoso de Barague, con una delicadeza, sentimiento y dominio que á todos nos encantó. No en vano fué esta pieza la que le valió tan brillante triunfo en sus recientes oposiciones.

Vengamos á lo más laborioso de esta desgraciada crónica.

Ocupó la sagrada cátedra el profundo teólogo y eminente bascofilo doctor don **Resurrección María de Azkue**, desarrollando el tema de que el sacerdote en cuanto es el ungido del Señor está sobre los hombres todos, es un super-hombre (como hoy se diría) guisón-gojena,

"Chanton Piperri"

Como tenemos anunciado, hoy se dará la primera representación de esta ópera vascocongada, cuyo argumento es el siguiente:

Primer acto

Al pie del palacio-castillo de don Martín de Lazkano, caballero de los más distinguidos en el bando de oñacinos, se reúnen sus partidarios convocados al efecto.

Chanton-Piperri, después de recordarles el origen de la lucha entre ambos bandos, les comunica el pensamiento de saltar el palacio de don Miguel de Lizarreta, furibundo gamboino que con sus hechos vandálicos tienen en consternación toda la comarca.

Más tarde les anuncia que los sinabores de la lucha serán compensados con el abundante botín de que deberán apoderarse, dando lugar este tema para que, con regocijo de los allí reunidos, pondero Chanton sus excepcionales dotes bucólicas.

Al alejarse estos partidarios para disponerse al asalto, don Martín Lazkano, que les ve marchar, se felicita de su decisión y de las pruebas de fidelidad que recibe constantemente de Chanton, pobre huérfano que recogió muy niño y al que por el afecto con que le viene distinguiendo, considera como hijo.

Llega Chanton á participarle que dispuestos los oñacinos en el próximo manzanal, sólo esperaban la llegada de su señor, y al momento de partir, Maricho, hija de Lazkano, pretende detenerlos temerosa de la muerte de su padre, pero sólo consigue que se quede Chanton, y se retira con él al castillo.

Entonces aparece un grupo de gamboinos enmascarados, capitaneados por don Miguel de Lizarreta, que aprovechando la ausencia de los moradores, asaltan é incendian el castillo, hieren á Chanton y apresan á Maricho.

Segundo acto

Terminado el asalto é incendio del castillo de Lazkano ocurre un sangriento encuentro entre los dos bandos, saliendo vencedores los oñacinos, que consiguen rescatar á Maricho.

El señor de Lazkano se refugia entonces en casa de su allegado don Pedro de Berástegui, noble vascocongado, enemigo declarado de la lucha de bandos, y en cuyo palacio da comienzo el segundo acto con la llegada de las amigas que vienen á festejar á Maricho.

Chanton-Piperri, que herido en la defensa del castillo ha permanecido oculto en los montes próximos, viene en busca de su señor.

El de Lazkano comunica á Berástegui que, según referencias de un gamboino, Chanton-Piperri era traidor á su causa, habiéndose vendido al enemigo y sido el causante del incendio del castillo.

"La Gaceta del Norte" 1907-5-16.

De Lequeitio

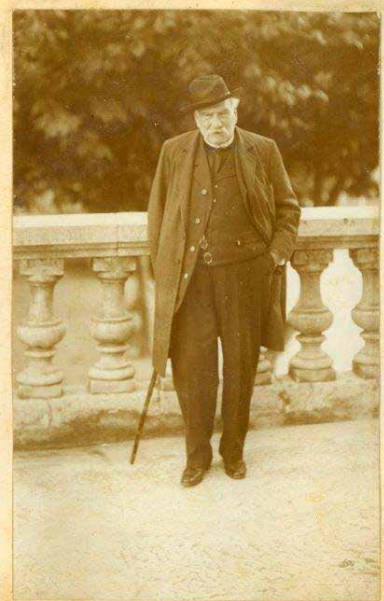
Debido á la grandiosidad habitual del culto religioso en esta sacrosanta Basílica parroquial, nada que no revista algo de extraordinario suele aquí llamar la atención del público. Sin embargo, el novenario solemne de la Asunción de la Virgen, titular de la Basílica, atrajo numeroso contingente de fieles que gustaron de las dulzuras y encantos de piezas musicales de autores tan renombrados como los señores sacerdotes Goicoechea (don V.) y Valdés (don J.), á quienes contamos como glorias modernas de casa.

Es tradicional aquí la majestuosa solemnidad de la Salve (*Salve eterna*) el anochecer de la Vigilia de la Asunción, día en que se viste de gala la Iglesia, y reúne un numeroso clero, como también un coro nutrido de voces selectas: elementos todos que, armoniosamente unidos á los acordes del magnífico órgano, manejado con destreza y habilidad por el veterano é inteligente organista señor Velasco, secundado por los señores Azcue (don Resurrección), Larrea (beneficiado de la I. M. de Zaragoza), Valdés A., etc., revisió este año mayor interés si se quiere, que otras veces, cantándose la Salve del reputado maestro Sancho Marraco.

La fiesta de la Asunción celebróse dignamente, acercándose numerosísimos fieles, principalmente las Hijas de María, á la Sagrada Comunión por la mañana; y cantándose irremprochablemente á las diez, por elementos antedichos, una hermosa Misa y Ave María del señor Goicoechea, siendo celebrante el muy ilustre señor doctor Menchaca, canónigo de la Catedral de Vitoria, y ocupando la sagrada cátedra el muy digno arcipreste de Munguía señor Abaitua, que con verdadera unción pronunció un erudito panegírico ensalzando la fiesta que se celebrada con tanto esplendor y religiosidad manifiesta del clero y fieles de esta villa de Lequeitio.

Dignos de plácemes son todos los que con-

esta, principal y arcipreste congregaron.

Joaquín Velasco.
Lequeitio 1914

"La Gaceta del Norte" 1902-4-13.

Joaquín Velasco bere omenaldi egunean.
(Ramón de Pineda Algortak utzitako argazkia).

"La Gaceta del Norte" 1914-8-24.